

שמעתא עמיקתא

גליון תרס"ב | פרשת כי תבא | תשפ"ה | קהילת חניכי הישיבות | רמות ב' | ירושלים תוכב"א

שמעתא אליבא דהלכתא

משיעורי הרה"ג הרב יוחנן בורגר שליט"א

מו"ץ וראש כולל הוראה רמות

האם יש בבישום משום איסור סיכה ביוה"כ

א. חמשת העינויים ביוה"כ. ב. שאר עינויים מה"ת או מדרבנן. ג. שלא לתענוג / במקום חולי וכדו'. ד. רחיצה בשאר משקים. ה. באיזה דברים יש משום סיכה. ו. איך קיימ"ל. ז. עוד בהנ"ל. ח. דבר פגום. ט. חילוק בין רחיצה לסיכה / שימוש באיפור ודיאודורנט. י. איפור.

א. חמשת העינויים ביוה"כ

תנן **ביומא** (נע): יוה"כ אסור באכילה, בשתיה, ברחיצה, בסיכה, בנעילת הסנדל ובתשה"מ. והמלך והכלה ירחצו את פניהם והחיה תנעול את הסנדל דברי רבי אליעזר וחכמים אוסרין. ו**פרש"י** מלך - דרכו ושבוהו להיות נאה שגא' (ושעיהו לג) מלך בפינו תחזינה ענינך. והכלה - צריכה נוי עד שתחבב על בעלה, וכל שלשים יום לחופתה היא קרויה כלה, ע"כ.

והקשו **בגמ'** (נע: – עד.) "אסור", ענוש כרת הוא, אמר רבי אילא, ואיתימא רבי ירמיה לא נצרכה אלא לחצי שיעור כו', ואי בעית אימא כי קתני אסור אשארא, דתנו רבה רב ורבי יוסף וכו' מניין ליוה"כ שאסור ברחיצה בסיכה וכו' ת"ל שבתון שבות.

ועיינ'ש (נע): דאיתא רחיצה וסיכה מנא לן דאיקרי עינוי דכתיב לחם חמדות לא אכלתי כו' וסוד לא סכתי כו' אשכחן סיכה רחיצה מנא לן, אמר רב זוטרא ברבי טוביה אמר קרא ותבא כמים בקרבו וכשמן בעצמותיו, ואימא כשתיה, דומיא דשמן מה שמן מאבראי אף מים מאבראי, והא תנא איפכא קא נסיב לה דתנן מנין לסיכה שהיא כשתיה ביוה"כ אעי"פ שאין ראה לדבר זכר לדבר שגא' ותבא כמים בקרבו וכשמן בעצמותיו, אלא אמר רב אשי רחיצה מגופיה דקרא שמיע ליה דכתיב וסוד לא סכתי. ו**פרש"י** דומיא דשמן - מים בקרבו, דכתיבי בקרא דומיא דכשמן בעצמותיו, מה שמן מבחוץ סכין אותו ונבלע בעצמותיו אף מים בקרבו הנבלעות דרך החוץ על ידי רחיצה. שהיא כשתיה הוא, ושמן הוא דיליף ממים ואת ילפת מים משמן, ע"כ. (פיסקא **הטשויע** רס"י תרי"א) שיוה"כ אסור במלאכה, בשתייה, ברחיצה, בסיכה, בנעילת הסנדל ובתשה"מ.

ב. שאר עינויים מה"ת או מדרבנן

וכת' **הרא"ש** (שם סי' א) בשם **ר"י וריב"א** דשאר עינויים אינן אסורין אלא מדרבנן, ומהאי טעמא מקילין בהו ואמרינן המלך והכלה ירחצו את פניהם, ותנן נמי החיה תנעול את הסנדל דברי ר"א וחכמים אוסרים ומדאסרי רבנן ע"כ בדליכא סכנה עסקינן ואי איסור נעילת הסנדל מדא' היכי שרי ר"א, ובגמ' (המובאת להלן) אמרינן דמי שיש לו חטטין בראשו סך כדרכו כו' ואי מדא' נינהו היכי מקילין בהו הכי אלא דאי מדרבנן נינהו, ע"כ. וכן נקט **תוס'** יומא (נע: ד"ה דתנן) בשם **ר"א**.

אולם דעת **השאלתות** (פ"י וזאת הברכה סי' קסז) שהם מדא'... וכן גט **הרמב"ם** (שם פ"א ה"ה). ודעת **הרי"ם** (סי' תב) שלא אסור מדא' אלא רחיצת כל גופו או עכ"פ רובו, משא"כ מיעוטא אינו אלא מדרבנן, ומשום זה הקילו בזה גבי כלה ומלך וכהאי גוונא.

והר"ן (א: ד"ה יוה"כ) כת': דהיה נ"ל דכולהו מדא' נינהו אלא דכיון דלאו בכלל ענויי דכתיבי בקרא בהדיא באו' נינהו אלא מרבויה דשבתון אתו וכדאיתא בגמ' קילי טפי, ומסרן הכתוב לחכמים ורן הקלו בהן כפי מה שראו והתירו כל שאינו נעשה לתענוג. אלא ששוב הקשה על שיטת **הרמב"ם** דלא מיוחורא א' דתניא שם (נע:) התינוקות מותרין בכלול חוץ מנעילת הסנדל ומותר לגדולים לרוחצן ולסוכן ואי מדא' היכי שרי, והא הגדולים מוזחרים על הקטנים כו'. ו**הב"י** (סי' תרי"ג) מתרץ קושיית הר"ן, עיינ'ש.

ועי' **בשו"ע** (סי' תרי"א סעי' א) פסקס דאין חיוב כרת אלא על מלאכה ואכילה ושתייה. ושאר עינויים אין בהם אלא איסורא בלבד. וכת' **במ"ב** (סי' ק' א) דאינך י"א שהוא מה"ת דהא ילפינן להו בש"ס מקרא, וי"א שאינן אלא מדרבנן, ונ"מ לענין איזה ספק, ולמעשה ראוי להחמיר. ומבואר דס"ל דהעיקר דאסורים מדרבנן אלא שראוי להחמיר בדבר.

ג. שלא לתענוג / במקום חולי וכדו'

מקצת **ביומא** (נע:) ת"י אסור לרוחץ מקצת גופו ככל גופו, ואם היה מלוכלך בטיט ובצואה רוחץ כדרכו ואינו חושש, אסור לסוך ואינו חושש ככל גופו ואם היה חולה או שהיו לו חטטין בראשו סך כדרכו ואינו חושש, תנא דבי מנשה רש"י"ג אומר מדיחה אשה ידה אחת במים ונותנת פת לתינוק ואינה חוששת, אמרו עליו על שמאי הזקן שלא רצה להאכיל בידו אחת וגזרו עליו להאכיל בשתי ידים מאי טעמא אמר אב"י משום שיבתא. ו**פרש"י** מדיחה את ידה - לפי שרוח רעה שורה על הלחם הנלקח בידים שלא נטלן שחרית, ושם השד שיבתא. ו**תוס'** (ד"ה משום) דחו דברי רש"י, וכת' בשם **ר"ת** דבלא תנינת פת לתינוק מותר ליטול ידיו שחרית ביוה"כ דלא גרע ממלוכלכות בטיט ובצואה דאמרינן שרוחץ כדרכו ואין לך מלוכלך בטיט ובצואה יותר מזה שלא נטל ידיו שחרית שדאינן ראוי לגעג לפניו ולחוטמנו ולאזניו ולענינו, ע"כ. וכשהיי'ש הנ"ל פסקו **הר"ף** (שם א: ברי"ף) ו**הרא"ש** (שם פ"א סי' ב:). ועיינ'ש **בתוס'** (נע: ד"ה דתנן) שכת' דסיכה משום רפואה או ידיו מלוכלכות שרי, כללא דמילתא היכא דאינו בשביל תענוג שרי.

וכת' **הר"ן** (שם א: ד"ה ואם היה) שאף אם אינו סך לתענוג אלא להעביר הזוהמא אסור מדגרסינן **בירושלמי** (יומא פ"א ה"א) כל סיכה בין שהיא של תענוג בין שאינה של תענוג אסורה. וכ"כ **הרמב"ם** (שבהע"פ פ"ג ה"ט). וכת' **המגיד** שמקורו מהירושלמי. ו**הגהמ"ם** (אות מ) פירש דהא דאמרינן בירושלמי בסיכה שאינה של תענוג מותר היינו בחולה. וכן פסק **השו"ע** (סי' תרי"ד סעי' א). ואעי"פ שרחיצה בכהנ"ג שריא כת' **הלבוש** (שם אות א) דסיכה חמירה טפי כי הנאת הסיכה מרובה וע"כ אף כשאינו מכוון לתענוג חשיב כמתענוג. ובדבריו כת' **המ"א** (שם סי' ק') ועי' **בפרי"ח** (סי' תרי"ג) שנקט שמ"מ רחיצה להעביר הזוהמא כיון דליכא כללול ממש אסירא. ו**הנהרג שלום** (סי' תריג אות א) דחה דבריו. ו**המ"ב** (שם סי' ק' ושהע"פ אות ד) פסק דלא **כהפרי"ח** ומ"מ נקט לחוש לו לכת'.

וכת' **בשער המלך** (שבהע"פ פ"א ה"ה) שאף סיכה זו אסורה מה"ת (לסוברים שכל העינוים אסורים מה"ת). אולם **המחנ"א** (מ"א פ"ח הסי' ד"ה עוד בידן) פלגי עליו. (ולענין ת"ב מבואר **בשו"ע** (סי' תקנ"ד סעי' טו) שסיכה שאינה של תענוג מותרת).

אלא ד"ל דעד כאן לא החמירו אלא בדברים שדרכם לסוך בהם לתענוג וע"כ אף כשאינו מכוון לתענוג סוף סוף מתענן בהם, אבל בדברים שדאינן לרדם לסוך בהם לתענוג כגון דיאודורנט שאינו עשוי רק להעביר הזיעה תו אינו בכלל סיכה של תענוג כלל.

ד. רחיצה בשאר משקים

ועי' **בפרי"ח** (סי' תריג על סעי' ט) שכת' על מש"כ **השו"ע** דאסור (משום איסור רחיצה) להצטנן בכלים שיש בהם מים אפילו הם חסרים וכו', יויעיין בפרק י"ד מהלכות טומאת אוכלין ק"ן, וצ"ע". והביאו **הנהר שלום** (סי' תריג סי' ק' ט) וכת' **שהרמב"ם** בטומאת אוכלין שם כת' דשאר משקין חוץ ממים יין וחומץ מן משאבין מן החרס כדי שיכשירו הפירות, ונר' דמספיקא ליה אם הי"נ כלי חרס שיש בו שאר משקין שרי להצטנן בו **אלמא פשיטא ליה דאיסור רחיצה ליה גם בשאר משקין**, ולעני"ד **אפשר דלא אסורא אלא רחיצה כדרכה בימות השנה והיינו במים**, אבל בשאר משקין דבשאר ימות השנה נמי אסיר משום בזיון אוכלין אין בו איסור רחיצה ביוה"כ והכי משמע ממ"ש אפי' להושיט אצבעו במים, ע"כ. וכן צידד **הרש"ש** (יומא ע: ד"ה וברחיצה).

ה. באיזה דברים יש משום סיכה

והנה **בנדה** (נדה לב) אמרינן בענין שמן של תרומה י"ושתה למא לי קרא, שתיה בכלל אכילה, אלא לרבות את הסך כשותה אוביעית אימא מהכא ותבא כמים בקרבו וכשמן בעצמותיו... ומבואר דעיקר הסיכה נאמרה בשמן שהוא משקה (עי' **במשכשירין** (פ"ו מ"ד) ששמן הוא בכלל יו' משקין). וכן מבואר **בגמ'** לדליל אות א' דלפינן ממים דכשם שרחיצה בה הוי כשתיה סיכה בשמן הוי כשתיה. ועיינ'ש **בתוס'** נדה (שם ד"ה וכשמן) בשם **ר"ת** דמדא' לא הוי סך כשותה אף לענין יוה"כ, ודוקא סיכת שמן אסמכוה רבנן אקרא ואסור מדרבנן אבל סיכה של שומן חזיר ושל חלב שריא, ו**בפסחים** (כד:) אמר המניח חלב של שור הנסקל ע"ג מכתו פטור, אבל אסור הוא משום דאסור בהנאה משמע, אבל חלב דעלמא אפילו איסורא ליכא, ע"כ.

ותוס' יומא (נע: ד"ה דתנן) כת' בשם **ר"ת** דלא אשכחן דאטסר סיכה כשתיה, אלא ביוה"כ ובתירומו ובאיסורי הנאה כו' וחלב חי של שור הנסקל על גבי מכתו פטור לא מהותך אסור משום דאיסורי הנאה נינהו, אבל חלב דהתירי הנאה מותר ובתירומו אסור משום דאיכא אסמכתא דולא יחללו **וביוה"כ אסרו משום תענוג**, אבל משום חסות כו' דאינו בשביל תענוג שרי, ע"כ.

והתוס' ישנים (יומא ע: ד"ה מנן) כת' בשם **רבינו יעקב** דלא שייכא כלל איסור דסיכה בחלב ושומן לאסור אפי' מדרבנן דלא אשכחן שתהא סיכה בכלל שתיה, אלא לענין יוה"כ, ע"כ.

ו**הפסקי ר"י** (נדה לב) כת' שדוקא הסך שמן של תרומה הוא אסור כשותה, מפני שהוא חשוב משקה והוא צלול ונבלע **באיברים**, אבל מותר לסוך חלב או שומן חזיר על בשרו, ולא דמי לאוכל ושותה, אבל דאי יי"נ וחלב טמא אסור לטוך, שרן משקין ונבלעו. ודעת **אורחות חיים** (איסורי מאכלות אות מה ד"ה כל) דלסוך בשור בחלב חזיר אסור דסיכה בכלל שתיה. ומבואר דס"ל דסיכה כשתיה בשאר דברים חוץ משמן. והובא **בב"י** (ססי' קיז). וביאר **המחז"ב** (רסי' תרי"ד) דס"ל להאזי"ח דסיכה כשתיה לאו דוקא בשמן הוא.

פניני הלכה

כיצד נוהגין לענין כוס של מילה ביוה"כ

א. איתא **בעירובין** (מ:) גבי זמן ביוה"כ דמברך בלא כוס דהא א"א למטעם מיניה, ולהביאו לתינוק נמי א"א משום דילמא אתי למסרך.

וכתבו שם **התוס'** (ד"ה דלמא אתי למסרך) דאומר רבינו שמואל דדוקא גבי זמן שהוא קבוע חיישינן דילמא אתי למיסרך, אבל אם אירע ברית מילה בטי' באב או ביו"כ דלא הוי אלא אקראי בעלמא, לא חיישינן דילמא אתי למסרך.

אולם **במרדכי** (יומא סי' תשכ"ו) כת' משמיה **דרבינו יעקב בר שמשון** דאם חל חי' של מילה ביוה"כ אין אנו אומרים ברכת מילה שעל הכוס, לפי שאין אומר שירה כי אם על היין, וביוה"כ א"א להטעימו אפי' לקטן דילמא אתי למסרך. אבל **ר"ת** חולק בדבר דלא מבעיא דבלאי כוס עבדינן ליה דלא עדיפא מברכת מזון דבעינן כוס ועבדינן נמי בלא כוס, אלא אפי' על הכוס נעמי עבדינן ליה ויהיבין לינוקא ולא חיי' דילמא אתי למיסרך, ולא דמי לזמן דיוה"כ דלא עבדינן אכסא משום האי חששא דילמא אתי למיסרך, דחתם שתית כוס משום יוה"כ ואתי כל שנה ושנה לכך אתי למיסרך.

וכר"ת כת' **בר"ן** (שבת ט), מיהו סיים דמ"מ הגאונים אמרו דמברכינן אכסא אלא מיייתנין אסא ומברכינן עליה.

והנה בהל' ט' באב כתב **הטור** (סי' תקנ"ט) ד"י"א דאין לברך על הכוס אלא יברך בלא כוס, ודעת **התוס'** שיברך על הכוס ויתנוק לשתות.

וכתב שם **הנ"י** דכתב **האבודרהם** (עמי שג) **שהרמב"ם** בתשובה (פאר הדור סי' ס"ג) כתב כדברי הגאונים, וכן דעת בעל **העניטור** (ח"ב הלי' מילה ג:) כמבואר בדברי **הטור** יו"ד סי' רס"ה. וגם **הרשב"א** כתב בתשובה (החדשות מבתי' סי' מ"א) בשם **הר"ף** דכל תענית שאין היולדת שותה בו אין מברכין על יין של ברית מילה. ולענין הל' לקטנין כדברי הגאונים והר"ף והרמב"ם ז"ל לברך ברכת המילה בלא כוס.

וכתב שם **בד"מ** דאין המנהג כדבריו רק מברכין על הכוס בטי' באב ונותנין הכוס לתינוק.

ב. ולדגנא דהמחבר **בשו"ע** (סי' תרכ"א סי' ג) דמברכין על המילה בלא כוס (ה"ל דמברכין אשר קידש בלא כוס ובלא ברכת הגפן). ו**הרמ"א** כתב ד"י"א דמברכין בכוס ונותנים לתינוק הנימול, וכן נוהגין.

וביאר **המג"א** (סי' ג) דכיון דטעימת הכוס אינה אלא משום גנאי שלא יאמרו לא לצורך הוא ברכה זו, לכן די שנותנו לתינוק קטן כזה (ראב"ן פ"ג דעירובין). ונ"ל דמלבד מה שנותנין לפי התינוק כשאומר בדמ"ך חי', צריך ליתן לו לשתות קצת מהכוס, אלא"כ מ"מ איכא גנאי לכוס. ע"כ. והביא דבריו לדינא **במשנ"ב** (סי' ק"י). וכן ביו"ד (סי' רס"ה ס"ד) כתב **המחבר** דביוה"כ ובטי' באב שריא היולדת יכולה לשתות אין מברכין על הכוס. ו**הרמ"א** שם כתב ד"י"א דמברך דאין בכל התעניות ונותנים כוס הברכה לתינוקות קטנים, וכן נוהגין. וביוה"כ נוהגין ליתן לתינוק הנימול. [אולם **בפרי"ח** (א"ח"ח (לקרי"ד) משאלונקי - א"ח"ח סי' תר"א) דכתב דבשאלונקי נוהגין לברך על הכוס ולהטעים לתינוק כדברי הרמ"א. (ועל דברי השו"ע הקשה דהל' ט' באב (סי' תקנ"ט) כתב דאם אין היולדת נמצאת יברך על הכוס יטעימם לתינוקות. ואילו בהל' מילה (סי' רס"ה ס"ד) כתב דאין מברכין על הכוס בטי' באב).

וכ"כ **בשולחן גבוה** (סי' תקנ"ט סי' י"א) דפוק חזי מאי עמא דבר, ונחרא נחרא ופשטיה, ומנהגיה בשאלונקי בין בט"ב ובין ביוה"כ לברך על הכוס ליתנו לתינוקות כמ"ש הרמ"א. מיהו הוסיף וכתב דמדברי הבית דוד שכתב לתינוק הנימול משמע דלתינוק גדול ממנו שהגיע לחינוך לא, דילמא אתי למיסרך, אולם התוס' כתבו דאין לחוש לה, גם הר"ן כתב דלא סגי לתת לתינוק הנימול דהויא ברכה לבטלה, אלא צריך להטעים לקטן שהגיע לחינוך. וכן מנהגינו. [ומסיים לשונן היה נראה דהמנהג כדברי חז"ל ליתנו לתינוק שהגיע לחינוך. מיהו בנ"ה (סי' ו) כתב דכבר כתב דהמנהג ליתנו לתינוק שלא הגיע לחינוך. וצ"ל או דמיש בסי' תרכ"ט וכן מנהגינו אזיל אדברי הבית דוד. או דבסי' תרכ"א הוא ט"ס ושג"ל שהגיע לחינוך]. ובשו"ת **שערי עזרה** (נר' וזרע טארב ראב"ד דמשק - סי' כ"א)

